

Kelam anlayışımız

Kelamı bir anlayış olarak değerlendirebiliriz. Bu durumda şöyle bir şema ortaya koyulabilir:

1- Klasik kelam anlayışı

Bu anlayış, klasik kelamın ne olduğunu ortaya koyar. Klasik kelamın ne olduğunu anlamamız için önce onun tanımını yapmamız gerekir.

Klasik kelamı şöyle tanımlıyorum: İslam'ın içindeki ve dışındaki gruplara karşı yöntem olarak soyutsal akılculuğu kullanmak suretiyle İslam'ın inanç esaslarını tespit edip, bunları savunan bilime kelam denir.

Klasik kelamda inanç esasları tespit edilirken ve savunulurken çeşitli anlayışlar ortaya konulmuş ve bu anlayışlara göre de Kuran yorumlanmıştır. Bununla ilgili olarak şu örnek verilebilir: Mutezile'nin ve Maturidiyenin fiil anlayışları ve Maturidiyenin fiil anlayışına göre ilgili ayeti yorumu. Bunu şöyle açıklayabiliriz: İnsanın yaptığı iyi şeylerin Allah'tan, kötü şeylerin ise insandan olduğu şeklindeki anlayışla (kaderiyye) insanın sorumluluğu kısmen ortaya konulduktan sonra konu, fiil bağlamında ele alınmaya başlanmıştır. Mutezile

Soyutsal akılculuk: Akli soyut şeylerle ilgili olarak kullanma. Mesela iman anlayışında olduğu gibi soyut bir anlayış ortaya koymak ve bir ifadeye (yedullah) soyut bir anlam vermek (yorumlamak) gibi.

Yorum: Bir yazıyı ya da bir sözü açıklamak, tefsir; bir yazıyı ya da bir sözü belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirmeye.

Değerlendirmek: 1- Bir şeyi yerinde ve yararlı bir yolda kullanmak, kıymetlendirmek. 2- Bir şeyin özünü, önemini, nitelik ve niceliğini saptamak.

insanın önceden kendisinde bulunan istitaatle (güçle) fiilini yaptığını ifade etmiştir. Mutezile başlangıçta insanın fiilini yarattığını ifade etmemiştir. Sonraki Mutezililerden el-Cubbaî ile birlikte insanın fiilini yarattığından sözedilmiştir. Fakat bu anlayış, insanın Allah'tan bağımsız bir varlık olduğu anlamına gelmiyordu. Zira insana fiili yapması için gerekli olan gücü Allah veriyordu. Ancak ehli sünnet tabir edilen kelamcılar, insanın fiilini yaratmasının insanın Allah'tan bağımsız bir varlık olmasını gerektirdiği anlayışına sahip olduklarından, söz konusu Mutezile görüşünü benimsemeyip, bu konuda alternatif bir görüş ortaya koymuşlardır: Maturidî'ye ve Nesefî'ye göre fiilde iki yön vardır: 1- Yaratma (Allah ile ilgilidir). 2- Kesb (insan ile ilgilidir). Yani fiil Allah tarafından yaratılır, insan tarafından kesbedilir (yapılır). Onlara göre fiil için gerekli olan istitaatın Mutezile'de olduğu gibi fiilden önce var olması demek, fiilin istitaatsız meydana gelmesi demektir ki, bu da mümkün değildir. Dolayısıyla fiili yapması için istitaatın insana verildiği anda fiil, Allah tarafından yaratılır ve insan tarafından kesbedilir. Maturidî'ye göre fiili Allah'ın yaratması anlayışıyla ilgili olarak 37 Saffat suresi 96. ayet yorumlanmıştır:

Maturidi ve Nese'î ayetteki 'lo' yı mastar harfi olarak kabul etmişler ve ayete söyle anlam vermişlerdir: Allah sizi ve amelinizi yarattı.

<u>وَاللّٰهُ فَالِقَ لَمۡبَعٍ</u> Mafuf (Amelinizi)	وَاَلَا تَعۡلَمُونَ Mefulun bih. (sizi)
---	---

Halbuki ayete yukarıdaki anlamdan farklı olarak söyle bir anlam verilebilir; Allah sizi ve amel yaptığınız şeyi (ağacı, bakırı) yaratmıştır.

Yukarıdaki açıklamalara bağlı olarak şunu söyleyebiliriz: Kelamcılardan ^{ortaya koydukları} anlayışları ve bu anlayışlara göre yaptıkları yorumları İslam'dan ayırmamız ve İslam'ı bu anlayışlardan ve yorumlardan ayrı olarak tespit etmemiz gerekir. Yani bu anlayışlar ve yorumlar üzerinden İslam'ı anlayamadığımızdan, onun ayrıca tespit edilmesi gerekir. Ayrıca şunu da söylemeliyiz: Kelam, Tefsir, İslam Hukuku ve Tasavvuf gibi bilimler, İslam ile ilgili yanlış ^{anlayışların} düzeltilmesinde ve doğruların ortaya konulmasında görev alırlar; ancak İslam'ı anlamamızda herhangi bir fonksiyonları yoktur. Yani bu gibi bilimlerin her birisi, tümüyle anlayış ve yorumdan ibaret olduğu için söz konusu bilimler üzerinden İslam'ı anlayamadığımızdan, bu gibi bilimlerden ayrı olarak İslam'ı tespit etmemiz gerekir.

2- Çağdaş kelam anlayışı

Bu anlayış çağdaş kelamın ne olduğunu ortaya koyar. Çağdaş kelamın ne olduğunu anlamamız için önce onun tanımını yapmamız gerekir. Çağdaş kelamı şöyle tanımlıyorum: Kuran'ın anlambilimsel anlamı ile Kuran'la ilgili anlayışın, yorumun ve eylemin birbirinden farklı ve ayrı oluşunu gözönünde bulundurarak Kuran'ın dilsel ifadelerinin anlambilimsel kriterlere göre anlattığı anlamı yani İslam'ı tespit eden ve insanın İslam ile nasıl bağlantıda olacağını ortaya koyan bilime kelam denir.

Çağdaş kelam anlayışını ikiye ayırıyorum: 1- İslam anlayışı. Bu anlayış, İslam'ı ortaya koyar. 2- İslam ile ilgili çağdaş anlayış. Bu anlayış da insanın İslam ile nasıl bağlantıda olacağını ortaya koyar.

2.1. İslam anlayışı

Yukarıda belirttiğimiz gibi bu anlayış, İslam'ı ortaya koyar. İslam'ı ortaya koymamız için İslam'ın tanımını yapmamız gerekir.

İslam'ı şöyle tanımlıyorum: Kuran'ın anlambilimsel anlamı ile Kuran'la ilgili anlayışın, yorumun ve eylemin birbirinden farklı ve ayrı oluşunu gözönünde bulundurarak Kuran'ın dilsel ifadelerinin anlambilimsel kriterlere göre anlattığı anlamı İslam denir. Bir başka ifade ile Kuran'ın anlambilimsel anlamına İslam denir.

Anlambilimsel anlam: Dilde birer gösterge niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin anlam bilimsel kriterlere göre ilettikleri kavram ya da kavramlar bütünüdür.

Anlambilim: Dili anlam açısından inceleyen bilim dalı, semantik.

Kavram: Varlığın tasarımı,

Gösterge: Gösterenle gösterilenin birleşmesini ifade eden dil birimi.

Belirleyiciler: Bir sözcüğü anlam yönünden belirleyen öğeler (anlam parçacıkları).

Belirleyiciler	Kadın	Erkek	Çocuk	İnek	Öküz	Buzağı
Canlı	+	+	+	+	+	+
İnsan	+	+	+	-	-	-
Dişi	+	-	+	+	-	+
Yetişkin	+	+	-	+	+	-

Kuran'ın dilsel ifadelerinin anlambilimsel anlamının nasıl oluştuğunu izah edelim: Her dil sözcük dediğimiz birimlerle konusulur. İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'den beri bu öğeler için genellikle gösterge terimi kullanılmaktadır. Saussure'e göre dil, bir sözcükler listesi değil bir göster-geler dizgesi (sistemi) dir. Konuyu Türkçeden bir örnekle açıklayalım: Bizi çevreleyen doğada çeşitli nesnelere, varlıklar, olaylar ve devinimler (hareketler) vardır. Örneğin Türkçede

şeklindeki bir

nesne masa göstergeyle adlandırılmıştır. Bu gösterge, masa dediğimiz nesne ile onun adını birleştirmez; bir dilbirliğinde bir 'kavram'la insan zihninde ona bağlı olarak bulunan 'ses imgesi'ni birleştirir. Saussure'ün gösteren adını verdiği bu ses imgesi ses değil, sesin zihnimizdeki izi, imgedir. Ancak konuşma organlarımızla sesletildiği zaman sese dönüşür (Zihnimizdeki bu ses imgesinin varlığını, yalnız başımıza, sessizce okuduğumuz bir metinde her sözcüğü sese dönüşmediği halde algılamamızla, ondan etkilenmemizle belirleyebiliriz). Kavram ya da gösterilen ise nesenin (burada masanın) zihnimizdeki tasarımıdır. Dış dünyadaki masa, bugünkü dilbilimde kendisine gönderimde bulunulan nesne 'gönderge'dir. Bu durumda anlamın meydana gelmesinde göndergenin bir rolü yoktur. Dolayısıyla anlam, 'ses imgesi'nin 'kavram'ı göstermesiyle oluşur.

Gönderge

gösterilen (kavram)

gösteren (ses imgesi)

gösterge

Bu açıklamadan hareketle Kuran'ın dilsel ifadelerinin zihindeki 'ses imgeleri'nin dış dünyada gönderimde bulunulan varlıklar (göndergeler) söz konusu edilmeden bu varlıkların zihindeki 'kavramları'nı göstermeleriyle Kuran'daki dilsel ifadelerin anlamının oluştuğunu söyleyebiliriz.

İmge: Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nemenin bilince yansıyan benzeri, izi.

Buna göre Kur'an'ın dilsel ifadelerinin 'anlamı', bu ifadelerin ses imgelerinin gösterdikleri 'kavramı' ya da 'kavramlar bütünü' olmaktadır.

Yukarıda Kur'an'daki sözcüklerin anlambilimsel anlamının nasıl oluştuğundan ve bu anlamın ne olduğundan bahsettik. Kur'an'daki bir sözcüğün anlambilimsel anlamının tespiti ise birtakım kriterlere göre yapılır. Şimdi de bu anlambilimsel kriterlerden bahsedelim:

- 1- İ'rab. Anlamın lafızlarla açıklanmasına i'rab denir. Anlamın i'raba göre ortaya koyulması demek, anlamın bir anlayışa göre ortaya koyulmaması yani yorum yapılmaması demektir.
- 2- Bağlam. Bağlamı şöyle açıklayabiliriz: Meselâ çocuk sözcüğü bilinen belli bir kavramı yansıtır. Ancak bu sözcüğün kullanışı sırasında sözkonusu sözcüğe verilen anlam her zaman aynı değildir. Bir başka ifade ile bu sözcük, ancak öteki sözcüklerle birlikte belli bir anlamı yansıtır. 'Çocuk askere gitti' ifadesinde anlatılmak istenen yetişkin insandır. Ama 'Çocuk biberonu emip bitirdi' ifadesinde anlatılmak istenen ise süt bebeğidir. Diğer taraftan 'Çocuk ilkokulun önünde' ifadesinde ise anlatılmak istenen çocukluk çağındaki insandır. Görüldüğü gibi bir sözcük öteki öğelerle birlikte, onlarla bütünleşerek ve onların da yardımıyla bir anlamı yansıtmaktadır ki, sözcüklerin bağlı bulunduğu öğelerin oluşturduğu bu bütüne bağlam denir.
- 3- Eş anlamlılığın olmaması. Anlambilim açısından eş anlamlı hiç bir sözcük yoktur. Dolayısıyla anlambilim açısından önemli olan, sözcüklerin anlam farklılıklarının ortaya koyulmasıyla her sözcüğün kendisine ait olan anlamının tespit edilmesi olacaktır.
- 4- Sözcüklerin dildeki kullanımları ve anlamları ile sözkonusu sözcüklerin Kur'an'da bulunan bağlamlarındaki kullanımları arasında bağ kurarak anlam verme.
- 5- Türemiş bir sözcüğe, kendisinden türediği sözcüğün dildeki kullanımlarından ve anlamlarından hareketle anlam verme.

6- Kuran'daki bir sözcüğün çeşitli formlarını gözönünde bulundurma. Zira sözcüğün formuna göre anlamında değişme olur.

7- Arapçada fiilin ueznine göre kazandığı anlamları gözönünde bulundurma.

Buraya kadar anlatılanlara bağlı olarak şu söylenebilir: Kuran'ın dilsel ifadelerinin anlambilimsel kriterlere göre anlattığı anlam ortaya koyulursa, İslam ortaya koyulmuş olur.

Örnek olarak iman sözcüğünün anlambilimsel anlamının nasıl tespit edilebileceğinden ve bu anlamın ne olduğundan bahsedelim: آمِنَ fiili lazım kullanımında gūvende olmak anlamındadır. آمِنْتُ - Gūvende oldum. Lazım kullarımdaki

آمِنَ fiilini افعال ueznine aktardığımızda آمِنٌ olur, bir adet mefulun bih olur ve gūven vermek anlamına gelir.

106 Kureys, 4 :

... وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ .

... ve Allah onlara korkuyu gidermek için gūven verdi.

آمِنَ fiili iki adet mefulun bih de alabilir ve yine gūven vermek anlamına gelebilir: آمَنَ الْخَلْقَ ظُلْمَهُ

Allah zūlmüne karşı mahlukata gūven verdi.

4 Nisa 145-147 :

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ يَجِدَهُمْ نَصِيرًا .
إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَآمَنُوا بِاللَّهِ وَآخَلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ
فَأُولَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَحَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا .
مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ كَفَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ حَٰكِمًا عَٰلِيمًا .

Allah'a nifakınıza karşı
gūven verirseniz.

وَآمَنْتُمْ (اللَّهُ نِفَاقَكُمْ)

Bağlama göre
bizim takdirimiz.

أَمِنَ fiili mûteaddî olarak kullanıldığında bir adet mefulun bih alır ve güvenmek anlamına gelir:

Şu hususta ona gūvendim - أَمِنْتُهُ عَلَى كَذَا

12 Yusuf suresi 11. ayet:

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ ...
Onlar şöyle dediler:

Ey babamız Yusuf hakkında bize gūvenmediğin halde senin için ne vardır?

افعال veznindeki bir fiil bazen sūlasi mūcerredinin anlamına gelebilir. Dolayısıyla افعال veznindeki آمِنَ fiili bazen sūlasi mūcerredinin yani 'أَمِنَ' nin anlamına gelebilir. آمِنَ mûteaddî fiili yukarıda görüldüğü gibi gūvenmek anlamına geldiğinden آمِنَ fiili de gūvenmek anlamına gelebilir: 2 Bakara , 177:

مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ ...

Kim Allah'a ve sonra gelen güne gūvenirse---

افعال veznindeki bir fiil bazen bir şeye dahil olmak anlamına da gelebilir:

أَمِنِي ابْنُ السَّبِيلِ - Yolcu akşama girdi.

2 Bakara , 177:

مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ ...

Kim Allah ile ve sonra gelen günle gūvene girerse---

آَمَنَ fiili tasdiklemek (onaylamak) anlamına da gelebilir:

O'nu tasdikledim (onayladım).

آَمَنْتُ - صَدَّقْتُهُ

2 Bakara, 177:

مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ---

Kim Allah'ı ve sonra gelen günû tasdiklerse (onaylarsa)---

İman sözcüğünün buraya kadar ortaya koyulan anlamlarının toplamı, sözkonusu sözcüğün anlambilimsel anlamıdır. Anlam-bilimsel anlam da İslam demektir.

2.2. İslam ile ilgili çağdaş anlayış

Bu anlayış, insanın İslam ile nasıl bağlantıda olacağını ortaya koyar. Sözkonusu anlayışı üç kısma ayırıyorum: 1- Bilgi anlayışı. Bu anlayış, Kuran'dan bilgi elde etmeyi sağlar. 2- Eylem anlayışı. Bu anlayış, Kuran'la ilgili olarak eylem yapmayı sağlar. 3- Yorum anlayışı. Bu anlayış, Kuran'ın yorumunu yapmayı sağlar.

2.2.1. Bilgi anlayışı

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi bu anlayış, Kuran'dan bilgi elde etmeyi sağlar. Sözkonusu anlayış, bilginin tanımı ve bilgi elde etme vasıtasının ne olduğu ile ilgilidir.

Bilgiyi şöyle tanımlıyorum: Günlük yaşam akılcılığı ile kavrama bağlanan dilsel ifadeye ya da kavramlara bağlanan dilsel ifadeler bütününe bilgi denir. Örnek: Hava kavramına bağlanan sözcükle (hava) hava bilgisi elde edilir. Başka bir örnek: Hava güneşlidir. Hava kavramına bağlanan sözcüğe (hava) güneşlidir kavramına bağlanan sözcük (güneşlidir) bağlanarak bilgi meydana gelir. Bir başka örnek: Ahmet Eskişehir'e gitti. Ahmet kavramına bağlanan sözcüğe (Ahmet) gitti kavramına bağlanan sözcük (gitti) bağlanarak bilgi elde edilir. Burada ayrıca Eskişehir'e kavramına bağlanan sözcüğe (Eskişehir'e) gitti kavramına bağlanan sözcük (gitti) bağlanmış ve bilgi meydana gelmiştir.

Klasik kelamda bilgi elde etme vasıtaları olan haberi ve duyuları bilgi elde etme vasıtaları olarak görmüyorum. Her ne kadar haber yoluyla bilgi elde ediyorsak da haber, akıl gibi bizde olan bir bilgi elde etme vasıtası olmadığından haberi bilgi elde etme vasıtası olarak değerlendirmiyorum. Diğer taraftan duyuları da neneleleri algılamakta kullanıyoruz. Algıladığımız şeylerle ilgili bilgiye ise günlük yaşam akılcılığı ile ulaşıyoruz. Yani duyular günlük yaşam akılcılığı için malzeme sağlıyorlar. Dolayısıyla duyuları da bilgi elde etme vasıtası olarak değerlendirmiyorum. Bu durumda bilgi elde etme vasıtası olarak sadece günlük yaşam akılcılığından bahsedilebilir

Günlük yaşam akılcılığı: Günlük yaşamda kullanılan akletme. Akletmek: İki ya da daha fazla şeyi birbirine bağlamak. Örnek: Devenin ayaklarınının bağlanması, kişinin işi ile düşüncesinin bağlanması gibi. Bilgi elde etme vasıtası olarak kullandığım günlük yaşam akılcılığını klasik kelamda yöntem olarak kullanılan soyutsal akılcılığa alternatif olarak kullanıyorum.

Algılamak: Bir olayı ya da bir nenenin varlığını duyum yolu ile yalın bir biçimde bilinç alanına almak,

Bu açıklamalardan sonra 81 Tekvir suresi 19. ayetten elde edilen bilgiyi ve ayetin anlamını verelim. Ayet şöyledir:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ .

Ayetten elde edilen bilgi: Kuran, kerim bir elcinin sözüdür.

Ayetin anlamı: Ayet, Kuran'ın kerim bir elcinin sözü olduğunu (bu kavramlar bütününe ya da anlamı) anlatıyor.

Ayetin anlamını ayetten elde edilen bilgiden ayırmalıyız ki, İslam'ı anlayabilelim.

Burada Kuran'dan elde ettiğimiz bilgi ve Kuran'la ilgili olarak ortaya koyduğumuz bilgi ile Kuran'ın anlambilimsel anlamı arasındaki şu farklılıklardan bahsedilebilir:

1- Kuran'dan elde edilen bilgiye göre eylem yapma imkanı söz konusu olabilirken, bilgi elde edilen Kuran ifadesinin anlambilimsel anlamı için böyle bir durum söz konusu olmaz. Biz eylemimizi bilgiye göre yaptığımızdan, bilgiden eyleme geçiş imkanı vardır. Ancak anlambilimsel anlam için böyle bir imkan söz konusu olmaz. Yani biz eylemimizi anlambilimsel anlamdan hareketle yapmayız. Dolayısıyla bilgi ile anlambilimsel anlam, başka bir ifade ile bilgi ile İslam ayrılmış olur.

2- Kuran'dan elde ettiğimiz bilgiye kendi anlayışımızdan (bilgimizden) bilgi dahil edebiliriz. Ancak bilgi elde ettiğimiz Kuran ifadesinin anlambilimsel anlamına bilgimizi dahil etmemiz söz konusu olmaz. Meselâ Kuran'dan elde ettiğimiz 'Allah her bir şeyi bilir' bilgimize 'Allah insan fiilini bilir' bilgimizi dahil edebiliriz. Ancak kendisinden bilgi elde ettiğimiz Kuran'daki ifadenin anlambilimsel anlamı için böyle bir durum söz konusu olmaz. Zira anlambilimsel anlam ile bilgi farklı şeylerdir. Dolayısıyla bilgi ile İslam ayrılmış olur.

3- Kuran'daki bir sözcükle ilgili olarak ortaya koyduğumuz bilgi doğru olmayabilir. Ancak o sözcükle ilgili Kuran'daki anlambilimsel anlam için böyle bir durum söz konusu olmaz. Meselâ Kuran'da geçen Cibrîl ile ilgili bir bilgimize göre Cibrîl melektir. Halbuki Kuran'da Cibrîl sözcüğü ile ilgili anlambilimsel anlam bize Cibrîl'in ruh olduğunu anlatır. Dolayısıyla bilgi ile anlambilimsel anlam yani İslam ayrılmış olur.

2.2.2. Eylem anlayışı

Bu anlayış, Kuran'la ilgili olarak eylem yapmayı sağlayan anlayıştır. Eylem anlayışını iki kırmada ele alıyorum: 1- Kuran'dan elde edilen bilgi ve eylem ilişkisi. Burada Kuran'dan elde edilen bilgiye göre eylem yapma söz konusudur. 2- Kuran'ın terili ve eylem ilişkisi. Burada da Kuran'ın teriline (döndürülmesine) göre eylem yapma söz konusudur.

2.2.2.1. Kuran'dan elde edilen bilgi ve eylem ilişkisi

Kuran'dan elde edilen bilgiye göre eylem yapmaya z Bakara suresi 110. ayet örnek olarak verilebilir:

وَ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ آتُوا الزَّكَاةَ وَ مَا تَقَدَّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ حَسْبُهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ.

Ayetten elde edilen bilgi ve eylem: Namaz kılmamız ve zekat vermemiz emredilmiştir. Hayır olan şeyden önden gönderdiklerimizi Allah'ın katında bulacağız. Allah yaptıklarımızı görür. Bu bilgilere göre de namaz kılma ve zekat verme eylemleri yapılabilir.

Ayetin anlamı: Ayet, namaz kılmamızın ve zekat vermemizin emredildiğini, kendimiz için önden gönderdiğimiz hayrı Allah'ın katında bulacağımızı ve Allah'ın yaptıklarımızı gördüğünü anlatıyor.

Ayetin anlamını ayetten elde edilen bilgiden ve bu bilgiye göre yapılan eylemden ayırmalıyız ki, İslam'ı anlayabilelim.

2.2.2.2. Kuran'ın tevili ve eylem ilişkisi

Bu tevil, klasik kelamdaki tevilden farklı olarak bir fiili bir fiile döndürmek anlamındadır. Örnek: Peygambere hitaben ayette (29 Ankebut, 45) emredilen namaz kılma fiilinin Peygamber tarafından namaz kılma eylemine (şekline) döndürülmesinde olduğu gibi.

Bir şeyi ona döndürdü.
(Kurani anlamdaki tevil).

{ أَوَّلَ إِلَيْهِ الشَّيْءُ - رَجَعَهُ }

Sözü düşündü ve değerlendirdi.
Sözü açıkladı.
(Kelami anlamdaki tevil).

{ أَوَّلَ الْكَلَامِ - دَبَّرَهُ وَقَدَّرَهُ
أَوَّلَ الْكَلَامِ - فَسَّرَهُ }

Kuran'ın teviline göre eylem yapmaya 4 Nisa suresi 136. ayet örnek olarak verilebilir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ...

Ayetin tevili ve eylem: Ayette emredilen Allah'a ve elçisine iman etme fiili, kişinin Allah'ı ve elçisini tasdiklemesi fiiline döndürülebilir ve bu fiil yapılabilir.

Ayetin anlamı: Ayet, iman edenlere hitaben Allah'a ve elçisine iman etmelerinin emredildiğini anlatıyor.

Ayetin anlamını ayetin teviliinden ve bu teville göre yapılan eylemden ayırmalıyız ki, İslam'ı anlayabilelim.

2.2.3. Yorum anlayışı

Bu anlayış, Kuran'ın yorumunu yapmayı sağlar.

Yorumu şöyle tanımlıyorum: Kuran'ın dilsel ifadelerinin günlük yaşam bilgisine (dünya bilgisine) göre anlaşılmasına yorum denir. Kuran'ın anlambilimsel anlamını Kuran'ın yorumundan ayırmalıyız ki, İslam'ı anlayabilelim.

Kuran'ın yorumuna örnek: 5 Maide, 33-34 :

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُجَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَعْتَدُونَ فِي الْأَرْضِ
فَادًّا أَنْ يُقْتَلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ
خَلْفِهِ أَوْ يُنْفَخُوا مِنَ الْأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ جِزَاءُ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ
عَذَابٌ عَظِيمٌ. إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقَدَّرُوا عَلَيْهِمْ فَأَعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ.

33. ayette Allah'a ve elçisine karşı savaşanların ve yeryüzünde bozgunculuk yapmaya çalışanların cezasının ya öldürülmeleri ya asılmaları ya el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmeleri olduğundan bahsedilir. Yani birbirinden farklı çeşitli cezalar söz konusu edilir. Halbuki hukukî bir hükümde bir fiilin tek bir cezası vardır.

34. ayette kendilerine güç yetirilmesinden önce terbe edenlerin bu cezalardan istisna edilmelerinden bahsedilir. Halbuki hukukî bir hükmün cezasından terbe ile kurtulunmaz.

Bu durumda ayette söz konusu edilen cezanın hukukî bir ceza olmadığını ve ayetin insanları yapmış oldukları fiilden dolayı terbe etmeye teşvik ettiğini anlıyoruz.

Tevil sözcüğü

Tevil (التَّوِيلُ) sözcüğü, آل (أَوَّلَ) sülasi mücerred fiilinin sülasi mezidi olan أَوَّلَ fiilinin mastarıdır. آل fiili lazım kullanımında dönmek anlamına gelir: رَجَعْتُ - رَجَعْتُ (o döndü). Bu açıklamadan hareketle آل sülasi mücerred fiilinin sülasi mezidi olan ve müteaddî olarak kullanılan أَوَّلَ fiili ise döndürmek anlamına gelir: رَجَعْتُ - رَجَعْتُ (şeyi ona döndürdü).

Hz. Aişe'den gelen bir rivayette Peygamberin Kuranlı tevîl ettiği halde rukularında ve secdelerinde سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ifadesini çoksa söylediğinden bahsedilir. Peygamberin bu sözü nün kendisinden döndürüldüğü ayetin (110) Nasr suresi 3. ayet (فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ...) olduğunu Hz. Aişe'nin kastettiği ifade edilmiştir. Yani Peygamber söz konusu ayeti, rukularında ve secdelerinde çoksa söylediği سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ sözüne döndürerek tevîl etmiştir. O halde bir fiilin bir fiile döndürülmesi tevîl anlamına gelmektedir.

Bu açıklamadan ve anlayışın ne olduğuna dair daha önce yaptığımız açıklamadan hareketle Peygamberin hadisleri ve sünnetleri ile ilgili olarak şunu söyleyebiliriz: Hadisler, Peygamberin din ile ilgili anlayışlarıdır. Sünnet de Peygamberin Kuranlı tevîlidir. Peygamberin anlayışı ve tevîli dine uygun olmakla ve doğru olmakla birlikte din olmaması anlamında Peygamberin anlayışını ve tevîlini dinden (İslam'dan) ayırıyoruz. Yani bu, herhangi bir anlayışın ve tevîlin dine uygun olmaması ve yanlış olması itibarıyla dinden ayrıldığı gibi bir anlayışa gelmediğini gösterir. Dolayısıyla herhangi bir anlayış ve tevîl, ister doğru ister yanlış olsun, din olmaması anlamında dinden (İslam'dan) ayrılır.

Kader sözcüğü

Maturidî'ye göre insan fiilinde iki yön vardır: 1- Yaratma. Bu yön Allah ile ilgilidir. 2- Kesb. Bu yön insan ile ilgilidir.

Maturidî'ye göre kader, insan fiilindeki Allah ile ilgili yönle bağlantılıdır. O'na göre kaderin iki anlamı vardır: 1- Bir şeyin ortaya çıktığı ayırmaç (hadd) dur. Buna göre kader, bir şeyi iyilikten ve kötülükten, güzellikten ve çirkinlikten bulunduğu durum üzere yaratmak demektir. Fiil de bir şey olduğuna göre bir fiil diğer fiillerden iyilik ve kötülük, güzellik ve çirkinlik bakımlarından ayrılıyor.

Maturidî 54 Kamer suresi 49. ayetteki kader sözcüğüne kaderin bu birinci anlamını vermiştir:

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ .

Maturidî ayetteki kader sözcüğüne anlambilimsel kriterlere göre değil de kendi anlayışına göre anlam verdiğinden bu sözcüğü tevîl etmiş yani yorumlamıştır.

Halbuki anlambilimsel kriter olan i'rab açısından şu söylenebilir: Ayetteki بِقَدَرٍ ifadesi بِتَقْدِيرٍ anlamındadır. Yani

ayetteki قَدَرٍ ifadesi Maturidî'de olduğu gibi isim olarak değil mastar olarak kullanılmıştır. Bu durumda بِقَدَرٍ

ifadesinin hal olan bir mahzufa müteallik olması söz konusudur:

كَانِنًا بِقَدَرٍ
Mahzuf ifade
Hal

ifadenin anlamı şöyledir: Takdirle oluşan (oluşucu) olduğu halde.

Ayırmaç: Bir şeyi benzerlerinden ayırt etmeye yarayan durum ya da öge.

Buna göre ayetin anlambilimsel anlamı şöyle olur: Biz her bir şeyi değerlendirmiş (takdir edilmiş) olduğu halde yarattık.

2- Her bir şeyin meydana geleceği zamanı ve mekanı ve o şeyin sahip olduğu mükafatı ve cezası açıklamak. Buna göre kader, bir fiilin meydana geleceği zamanı ve mekanı ve sahip olduğu mükafatı ve cezası açıklamak anlamına gelir.

27 Naml, 57:

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَرْنَا مِمَّنَ الْغَابِرِينَ .

Ayetteki takdir, Maturidi'ye göre, Lut'un hanımının helak olma zamanının ve mekanının ve fiilinin cezasının açıklanmasıdır. Bu anlam da yine yorumdur. Ayete anlam bilimsel şöyle bir anlam verilebilir: O'nu ve ailesini kurtardık. Ancak karısı müsterna. Biz o'nun geride kalanlardan olmasını değerlendirdik (Takdir ettik).

Kuran'da kader sözcüğünün anlambilimsel anlamı:

1- Bir şeye güç yetirmek anlamındadır: 24 Nur, 45:

... إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ .

... Allah her bir şeye güç yetirendir.

2- Miktar (ölçü) anlamındadır: 15 Hicr, 21:

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ .

Her bir şeyin hazinesi katımızdadır. Biz onu bilinen bir miktarla (ölçüyle) indiririz.

3- Değerlendirmek ve değer anlamındadır: 6 Enam, 91:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْنَا بَشِيرًا مِنْ نَحْنِ...
 ...

Onlar, Allah her hangi bir beşere bir şey indirmemiştir dediklerinde Allah'ın değerini gerçekleştirmekle değerlendirmediler.

Ayetteki kader fiili, mefulun bih almıştır ve değerlendirmek anlamındadır.

Ayetteki قَدْرِهِ ifadesi 'Allah'ın değeri' anlamındadır.

Dolayısıyla الْقَدْرُ sözcüğü mastar olarak değerlendirmek, isim olarak da değer anlamındadır. Bu açıklamaya göre 97 Kadr suresi birinci ayeti ele alalım;

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ .

Ayetteki لَيْلَةِ الْقَدْرِ ifadesine 'hüküm gecesi' veya 'rızkın takdir edildiği gece' gibi anlamlar verilmiş yani yorum yapılmıştır. Halbuki sözkonusu ifadeye 'değerlendirme gecesi' anlamı verilebilir. Buna göre ayetin anlambilimsel anlamı şöyle olur:

Gerçekten biz Kuran'ı değerlendirme gecesinde indirdik.

Bu da şu demektir: Kuran, insanların durumlarına ve bu durumlarının nereye değerlendirmeye indirilmiştir varacağına dair bir

Örtünme

24 Nur, 31 :

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ
وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ
عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ --- وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنَ زِينَتِهِنَّ ...

وَالنَّحْمَارُ لِلْمَرْأَةِ وَهُوَ النَّصِيفُ
وَمِنْهُ قَوْلُ النَّابِغَةِ يَصِفُ امْرَأَةً :

فَقَطَّ النَّصِيفُ وَلَمْ تَرُدْ إِسْقَاطَهُ
فَتَنَاوَلْتَهُ وَاتَّقَتْنَا بِالْيَدِ

وَقَالَ أَبُو عَعِيدٍ : النَّصِيفُ تَوْبٌ تَجَلَّلُ بِهِ الْمَرْأَةُ فَوْقَ ثِيَابِهَا كَلَّمَا
مَعَى نَصِيفًا لِأَنَّهُ نَصَفٌ بَيْنَ النَّاسِ وَبَيْنَهَا فَحَبَّرَ أَبْصَارَهُمْ عَنْهَا .
قَالَ : وَالِدَلِيلُ عَلَى صِحَّةِ مَا قَالَهُ قَوْلُ النَّابِغَةِ : فَقَطَّ النَّصِيفُ
لَأَنَّ النَّصِيفَ إِذَا جُعِلَ خِمَارًا فَقَطَّ فَلَيْسَ لِسُرْفًا وَجَهْرًا
مَعَ كُفِّهَا مَعْرَفًا مَعْنَى .

ifadesinde --- وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا

'Zahir olan şey' ile murad editenin yüz ve iki eller olması, ifadenin fıkha göre anlaşılması yani yorumlanması demektir. Zahir olmak, ortaya çıkmak anlamındadır.

Dolayısıyla ifadenin anlamı şöyle olur: Mûmin kadınlar zahir olan (ortaya çıkan) müsterna olmak üzere güzel yerlerini açmazlar. Yani ifade, kadının iradesi (isteği) dışında açılar yer müsterna olmak üzere mûmin kadınlar güzel yerlerini açmazlar anlamındadır.

... وَ لِيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ... ifadesine

'başörtülerini göğüslerine salınlar' veya 'başörtülerini yakalarının üzerine salınlar' şeklinde verilen anlamlar da yorumdur. Himar, 'başörtüsü' anlamında olmayıp 'nasif' (fal, fular) anlamında olduğu gibi, ceyb de 'göğüs' veya 'yaka' anlamında olmayıp kadının elbisesindeki 'açıklık' (yuvarlak açıklık) anlamındadır. Ayrıca وَ لِيَضْرِبْنَ ifadesi de 'salınlar' anlamında olmayıp, 'atsınlar' veya 'vursunlar' anlamındadır.

... وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ، مِنْ زِينَتِهِنَّ ... ifadesinde

kadının ayağını yere vurmaktan nehyedilmesi, sözkonusu edildiği gibi kadının gizlemiş olduğu sūsünün (halhal) ses çıkarmasından nehyedilmesi anlamında ^(yorum) olmayıp, kadının gizlediği güzel yerinin bilinmesi (farkına varılması, dikkatin oraya çekilmesi) için kadının ayağını yere vurmaktan nehyedilmesi anlamındadır.

Şefa'at sözcüğü

السَّفْعُ : الزَّوْجُ - Gift

Tek olan sayıyı çift yaptı. - سَفَعَهُ مِنَ الْعَدْرِ سَفْعًا

Karnında yarruru olan deve veya kendisini ikileyen yarrusunun kendisini takip ettiği deve. - نَاقَةٌ سَافِعٌ

سَفَعَهُ فُلَانٌ لِفُلَانٍ إِذَا جَاءَ ثَانِيَهُ مُلْتَمِئًا مَطْلَبَهُ وَمُعِينًا لَهُ.

Birinci kişinin isteğini sorduğu ve yardım edici olduğu halde ikinci kişiyi ikilediği zaman سَفَعَهُ فُلَانٌ لِفُلَانٍ ifadesi kullanılır.

6 Enam, 51:

وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُعَذَّبُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ
وَالِيٌّ وَلَا سَفِيحٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ .

'به' deki الهاء zamiri bir önceki ayette geçen 'مَا يُوحَىٰ إِلَىٰ' ifadesindeki 'Lo' nun yerini tutar.

Rablerine toplanacaklarından korkanların Peygambere vahyolunanla uyarılmalarının emredilmesinden sonra onlar için Allah'tan başka velî ve şefî' olmadığının bahsedilmesinden, Allah'ın şefî' olmasının insanları ikileyen (vahiyle ikileyen) anlamına geldiğini anlıyoruz.

53 Necm, 26:

وَأَكْمَرُ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي عَنْهُمْ شَفَاعَتُهُمْ إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى .

Dilediği ve razı olduğu kimse için Allah'ın izin vermesinden sonrası müsterna olmak üzere göklerdeki nice meleğin şafaati birşey gidemez.

Ayetten meleklerin Allah'ın dilediği ve razı olduğu kimseler için izin vermesinden sonra şafaat edebileceklerini anlıyoruz.

72 Cin, 26-27:

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا. إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ...

Ayetten Allah'ın razı olduklarının peygamberler olduğunu anlıyoruz. Yukarıdaki üç ayeti (Necm, 26; Cin, 26-27) beraber düşündüğümüzde meleklerin şafaatinin, Allah'ın razı olduklarını (peygamberlerini) ikilemeleri (vahiyle ikilemeleri) anlamına geldiğini anlıyoruz.

36 Yâ sîn, 23:

وَآتَخِذْ مِنْ دُونِهِ إِلَهًا إِنْ يُرِدِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونَ .

Allah'tan başka ilahlar edinir miyim? Rahman bana bir zarar dilerse onların (ilahların) şafaati benden bir şeyi çevirmez (gidemez) ve beni kurtarmazlar.

Onların şafaati benden bir şeyi çevirmez demek, onlar şafaat etmezler demektir.

30 Rum, 13:

لَهُمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءٌ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ .

Ahirette onlar için ortak koştuklarından şafaatçiler yoktur. Onlar ortak koştuklarını inkar ederler.

Ayetten ahirette ortak koşulanların (ilahların) şafaat etmeyeceklerini anlıyoruz.

74 Müddessir, 48 :

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ .

Ahirette şefaatt edenlerin şefaattlerinin müşriklere fayda vermemesi, ahirette şefaatt edenlerin müşriklere şefaatt etmeyecekleri anlamına gelir. Yani melekler, isteklerini sordukları ve yardım edici oldukları halde müşrikleri ikilemeyeceklerdir.

34 Sebe, 23 :

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ ---

Allah'ın katında şefaatt ancak şefaatt edilen sebebiyle şefaatt edene izin vermesinden sonra fayda verir. Yani Allah'ın katında, kendilerine izin verilen melekler isteklerini sordukları ve yardım edici oldukları halde Allah'ın izin verdiklerini ikilerler.

2 Bakara, 48 :

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْعَلُ نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَفِيئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ .

Bir nefsin (kimsenin) bir nefisten (kimseden) bir şey ödemeceği günü günden korkun. Bir kimseden şefaatt kabul edilmez. Bir kimseden karşılık alınmaz ve onlara yardım edilmez.

Ayetten insanın şefaatt etmeyeceğini anlıyoruz.

4 Nisa 84-85 :

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُكَلِّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرْضِ الْمُؤْمِنِينَ
عَنِ اللَّهِ أَنْ يَكْفُفَ بِأَسِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَكْثَرُ بَأْسًا وَأَكْثَرُ
تَنْكِيلًا . مَنْ يَنْفَعِ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا
وَمَنْ يَنْفَعِ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا ---

Kim-iyi bir ameli-güzel bir ikilemeyle ikilerse, ona ondan (güzel ikilemesinden) bir pay vardır. Kim-kötü bir ameli-kötü bir ikilemeyle ikilerse, ona ondan (kötü ikilemesinden) bir pay vardır---

Ayetlerden insanın bu dünyada güzel ve kötü bir fiili ikilemesinin (güzel ve kötü bir fiili teşvik etmesinin) şefaattetmesi anlamına geldiğini anlıyoruz.

Şefaattet sözcüğü ile ilgili olarak yukarıdaki açıklamalara göre şu söylenebilir: Şefaattet, dünya hayatıyla ilgili olarak, Allah'ın insanı vahiyle ikilemesi anlamına geldiği gibi, Allah'ın izin verdiği meleklerin Allah'ın razı olduklarını (peygamberlerini) vahiyle ikilemeleri anlamına da gelir. Şefaattet, ahiretle ilgili olarak ta, Allah'ın izin verdiği meleklerin Allah'ın izin verdiği kimseleri ikilemeleri anlamındadır. Yani Allah'ın izin verdiği melekler, Allah'ın izin verdiği kimselerin yanlarına giderek onların isteklerini sordukları ve onlara yardım edici oldukları halde onları ikilerler.

Bu dünyada Allah'ın dışındaki ilahların şefaattet sözcüğü gibi, ahirette de ortaklar (ilahlar) müfriklere şefaattet etmeyeceklerdir yine ahirette şefaattet edenlerin (meleklerin) müfriklere şefaattet sözcüğü olmayacaktır.

Peygamberler de dahil olmak üzere hiçbir insanın ne bu dünyada ne de ahirette şefaattet etmesi sözcüğü değildir. Sadece insanın bu dünyada iyi bir ameli güzel bir ikilemeyle ikilemesi (teşvik etmesi) ve kötü bir ameli kötü bir ikilemeyle ikilemesi (teşvik etmesi) anlamındaki şefaattetinden sözedilebilir.